Valtio haluaa vapauttaa Palokin – mitä se tekee omistajana muilla joilla?

Valtio haluaa ostaa Heinäveden Palokin vesivoimalan, jotta pato voidaan purkaa ja kosket ennallistaa. Se olisi tärkeä teko äärimmäisen uhanalaiselle Saimaan järvilohelle, joka tarvitsee lisää kutu- ja poikasalueita. Saimaan järvilohi on säilynyt 1970-luvun alusta lähtien kalanviljelyn ja poikasistutusten varassa. Viljely on pitänyt kannan hengissä. Koskien ennallistaminen antaisi järvilohelle lisää tilaa lisääntyä luonnossa, mikä on edellytys sille, että kanta voisi vähitellen selviytyä omin voimin. Palokki herättää samalla kysymyksen valtion omasta omistajapolitiikasta. Kun valtio pyytää Pohjois-Karjalan kuntia käyttämään omistajavaltaansa koskien vapauttamiseksi, mitä se itse tekee niiden jokien hyväksi, joiden voimalaitosyhtiöissä se on omistajana?

Palokissa valtio on ostaja ja voimalaitoksen omistaa kuntien omistama Pohjois-Karjalan Sähkö. Yhtiön hallitus hylkäsi valtion tarjouksen kesällä vedoten muun muassa voimalan arvoon ja merkitykseen yhtiön tulokselle. Sittemmin useat omistajakunnat, niiden joukossa Joensuu ja Heinävesi, ovat asettuneet kaupan kannalle. Ratkaisu on silti auki. Palokissa voimalaitoksen tulevia tuottoja on arvioitu euroissa. Päätöksessä pitää antaa painoa myös sille, mitä uhanalainen kalakanta ja koko vesistö hyötyisivät koskien palauttamisesta.

Karjaanjoen vesistössä on jo nähty, mitä yhteistyöllä saadaan aikaan. Mustionjoella avattiin vuonna 2020 kalatiet Åminneforsin ja Billnäsin patojen ohi. Ylempänä vesistössä on purettu pieniä patoja, kunnostettu puroja ja korjattu kalojen kulkua estäneitä tierumpuja. Länsi-Uudenmaan vesi ja ympäristö ry on koonnut työhön kuntia, viranomaisia ja yrityksiä, ja myös voimalaitosyhtiö Koskienergia on osallistunut kalateiden rahoitukseen. Työ hyödyttää muutakin kuin kaloja. Esimerkiksi raakun toukat tarvitsevat kehittyäkseen lohen tai taimenen kidukset. Karjaanjoen vesistössä vaellusyhteyksien avaaminen ja purojen kunnostaminen ovat parantaneet vaelluskalojen, raakun ja muiden virtavesilajien elinoloja ja siten edistäneet yhtä ennallistamisen keskeisistä tavoitteista, luonnon monimuotoisuuden vahvistamista.

Miksi esimerkiksi Iijoella ja Oulujoella on ollut niin vaikea edetä yksittäisistä toimista koko vesistön kattaviin investointeihin? Iijoella on rakennettu poikasille alasvaellusreitti Haapakoskelle, ja Oulujoella on kokeiltu kalojen ylisiirtoa Montassa. Nyt tarvitaan päätöksiä siitä, miten nämä toimet kytketään toimiviksi vaellusreiteiksi. Fortum omistaa voimalaitoksia Oulujoen vesistössä, ja sen konsernin liikevoitto oli vuonna 2025 yhteensä 939 miljoonaa euroa. Valtio puolestaan on Fortumin enemmistöomistaja. Valtiolla on suoraan vaikutusvaltaa kummassakin yhtiössä.

Valtion pitäisi asettaa omistajaohjauksessaan selkeät tavoitteet jokiluonnon elvyttämiselle ja edistää niiden toteuttamista yhdessä muiden osakkaiden kanssa. Yhtiöiltä tarvitaan julkiset, rahoitetut suunnitelmat siitä, missä ja milloin vaellusesteitä poistetaan tai ohitetaan, paljonko vettä palautetaan vanhoihin uomiin ja mitkä kutu- ja poikasalueet kunnostetaan. Jos valtio on valmis ostamaan Palokin voimalan vapauttaakseen kosket, sen pitää käyttää yhtä määrätietoisesti omistajavaltaansa yhtiöissä, joissa se on jo osakkaana.

Hannu Moilanen, Suomen Vesiensuojelun keskusliiton toiminnanjohtaja